

Význam estetickej funkcie pri tvorbe nových obytných súborov

Rózová, Z., Mikulová, E.: Importance of Aesthetic Function in the Creation of New Residential Complexes. Životné prostredie, 2011, 45, 3, p. 151 – 157.

Humanisation of urban and residential environs represents enhancement and widening of social demands and space requirements, their social characteristics and functions. The issue of humanization of residential environment is an integral part of the human environment. People think about the appearing of their residential environment. We would all like to live in healthy, beautiful, barrier-free, comfortable, sophisticated and cultural environment.

The work deals with the evaluation problems connected with visual attributes of vegetation design as are dimension, shape, colour, texture, proportionality, structure and dominant. It is an attempt, how to objectively evaluate the basic combinations of architectural and vegetation fragments. It is generally focused on vegetation areas with several functions. There are only dissimilarities in determination of criterions needed for the evaluation and for the suggestion of existing composition. The methodology has been attested on the model area of the Pribina Square in Nitra. The landscape design performs an aesthetic and a representative function partially. In this case it is an assessment of the residential complex in urban areas.

Key words: visual facilities, structure of vegetation, vegetation design of residential environment, aesthetic function

Humanizácia sídelného a obytného prostredia predstavuje skvalitňovanie a rozširovanie sociálnych požiadaviek a nárokov na priestory, ich sociálne vlastnosti a funkcie. Problematika humanizácie obytného prostredia je neoddeliteľnou súčasťou životného prostredia. Ľudia sa zamýšľajú nad výzorom ich obytného prostredia. Všetci by sme chceli žiť v zdravom, peknom, bezbariérovom, komfortnom, kultivovanom a kultúrnom prostredí.

Práca je zameraná na problematiku hodnotenia vizuálnych vlastností vegetačných úprav. Je pokusom o objektívne zhodnotenie základných kombinácií vlastností architektonických a vegetačných prvkov. Postavená je všeobecne na vegetačné plochy s rôznou funkciou, odlišnosti sú iba v stanovení kritérií potrebných na hodnotenie a návrh danej kompozície. V tomto prípade ide o hodnotenie obytného súboru v urbanizovanom prostredí.

Obytná zóna

Pojem obytná zóna zahŕňa vlastné bývanie a služby, ktoré zabezpečujú zariadenia občianskej a technickej

vybavenosti. V súvislosti s celospoločenským vývojom narastajú logicky komplexné nároky spoločnosti aj na kvalitu bývania.

Obytná časť musí zodpovedať charakteru mestského alebo vidieckeho sídelného útvaru, rázu krajiny a jej klimatickým podmienkam a zabezpečovať zdravé bývanie a pohodu životného prostredia.

Urbánna vegetácia

Urbánna vegetácia je významným krajnotvorným prvkom v každom sídle. Rozsah vegetácie v meste má veľmi silný vplyv na celkovú kvalitu životného prostredia, na ekologické podmienky a v neposlednom rade má aj sociálne súvislosti vyjadrené spokojnosťou obyvateľov.

Pod pojmom **zeleň v urbanizovanom prostredí** rozumieme nielen vegetáciu, ale niečo viac, rozumieme kompozíciu živých (stromy, kríky, trávniky a byliny) a neživých prvkov (tzv. drobná architektúra, spevnené plochy, cestná sieť, hygienické

zariadenia), vody a terénu, ktorá je zostavená podľa princípov sledujúcich aj istý estetický a emocionálny účinok a v tomto duchu je udržiavaná (Rózová a kol., 2010).

Vegetácia v obytných zónach

Bytová výstavba v sídlach dosiahla veľký rozmach. Vegetácia tu má mimoriadny význam, dotvára priestor, má mikrobiologickú, rekreačnú i estetickú funkciu. Sadovnícka úprava často zaostáva za stavebnou činnosťou. Okrem toho dreviny, najmä stromy, potrebujú dlhší čas, aby splnili svoju funkciu. Veľký význam má preto aj maximálne zachovanie existujúcich stromov a ich ochrana počas výstavby.

Medzibloková vegetácia vytvára intímny charakter priestoru formou rozšíreného bývania, umožňuje hry malých detí a zakrýva účelovú vybavenosť. Príťažlivosť a obytnosť medziblokových priestorov nie je možné dosiahnuť bez zabezpečenia odpočinkových peších zón. Potrebnú intimitu prostredia možno zabezpečiť vhodnou modeláciou terénu a výsadbou vegetácie.

Pri vegetačnej úprave medziblokových priestorov treba rátať s tým, že ide o miesta krátkodobej aktivity. Riešenie vegetačných plôch spočíva vo výbere nenáročných druhov porastov, stromy sa umiestňujú v dostatočnej vzdialenosti od obytných blokov, aby po dosiahnutí svojho vzrastu nezatieňovali miestnosti. Stromy sa sústreďujú do prieluk, na rámovanie budov a na oživenie väčších trávnatých plôch.

Medziblokové priestory architektonicky, často rovnaké až jednotvárne, možno vhodným výberom drevín a krov a ich zoskupením upraviť odlišne a veľmi pôsobivo (napr. dreviny so zaujímavým jesenným sfarbovaním, jarné kvety, výrazné solitéry a pod.). Dreviny vytvárajú kostru skladby, začleňujú stavby do priestoru, zakrývajú nevhodné objekty. Kry dopĺňajú, dokonale uzatvárajú priestor a vnášajú do neho intimitu. Pri sadovníckych úpravách treba rešpektovať inžinierske siete, ktoré negatívne ovplyvňujú kompozíciu, pretože nad nimi nie je možné vysádzať vyššie dreviny a pri ich úpravách a opravách dochádza k priamej devastácii vegetačných plôch.

Estetická funkcia vegetačných úprav

Estetická funkcia vegetácie je veľmi významná, najmä na území sídelného celku. Súčasná architektúra využíva vegetáciu ako dôležitý kompozičný prvok. Spolu vytvára priestor, člení plochu, dopĺňa a zvýrazňuje stavby, zakrýva nedostatky, začleňuje diela a sídla do krajiny, ale aj samotná vegetácia vytvára bohatú škálu prejavov. Kultúrne priestory v sídlach si dnes nevieme predstaviť bez vegetačných úprav.

Najdôležitejšími prvkami sadovníckych kompozícií sú dreviny spolu s ďalšími rastlinami (trávníkom a kvetinami). V sídlach sú súčasťou vegetačných úprav aj urbanistické doplnky. Z výtvarného hľadiska sú to všetko objemové prvky s rozličnými vizuálnymi vlastnosťami (veľkosť, farba, tvar, textúra, proporcionalita, štruktúra).

Kompozícia

Kompozícia sa definuje ako usporiadanie jednotlivých zložiek diela, ktoré sa zúčastňujú na organizácii celku a vytvárajú zmysel celého diela. Kompozícia má teda zjednocujúcu a koordinujúcu funkciu. Kompozíciu možno prirovnať k syntéze – ide o vzájomný vzťah medzi jednotlivými časťami diela a celkom. Je to spôsob, ako sú formy použité a ako sú navzájom spojené do celku vyššieho rádu (Finka, 1994). Pojem **komponovať** potom znamená navrhovať, čiže voliť formu tak, aby zodpovedala svojim obsahom myšlienke návrhu. Z toho vyplýva, že každá forma je komponovaná a kompozícia objektu obsahuje vždy aj nejakú formu.

Základom **architektonickej kompozície** je organizácia priestoru podľa predpokladanej prevádzky a potreby, vytvára tak architektonické diela, ktoré vznikajú podľa spoločenskej objednávky. Jej cieľom je harmonické zjednotenie všetkých kompozičných prvkov diela tak, aby plne vyhovovalo praktickým a estetickým požiadavkám (funkciám). Rieši harmonické zasadenie diela do prostredia s využitím kontrastov dominant (Finka, 1994).

Princípy tvorby vegetačných úprav

Plochy funkčnej vegetácie, ktoré reprezentujú prírodné i umelo vytvorené rastlinné a drevinové spoločenstvá, nie sú v mestách adekvátne zastúpené. Človek je nerozlučne spätý s prostredím, v ktorom žije, využíva jednotlivé zložky hmotného prostredia a vedome alebo podvedome vníma nielen v kontexte ich konkrétne užitočné vlastnosti, ale aj ich mnohôtvarne pôsobenie. Sleduje pohybové a priestorové pôsobenie, účinok proporcií, tvarov, farieb, štruktúr a pod.

Urbanistické i architektonické riešenie vegetačných úprav v sídelnom útvere znamená predovšetkým vytvoriť koncept pre harmonické spolupôsobenie náročne komponovaných parkových a záhradných objektov v urbanistickej štruktúre sídelného útvaru. Zásadu pre zvládnutie tejto úlohy môžeme formulovať v nasledovných princípoch :

a) Východiskovým materiálom pre nový koncept je dôkladné **poznanie súčasného stavu** prírodných prvkov sídelného útvaru. Žiada sa vykonať celý rad

prieskumov od stanovenia dendrologickej hodnoty prvkov až po **analýzu kompozičných princípov** v jestvujúcich parkových objektoch. Nasledujúcim krokom musí byť kvalitatívne rozlíšenie prvkov a objektov a **stanovenie ich hodnoty**, resp. možnosti využitia v novej koncepcii.

- b) Koncept nového riešenia je potrebné založiť na princípe **harmonického pôsobenia** urbanistickej štruktúry, prírodných objektov a prvkov **v duchu súčasných trendov** parkovej a krajinárskej tvorby.
- c) **Vegetačné úpravy** vo všetkých rozmanitých prejavoch je potrebné považovať za rovnocennú súčasť hmotovo-priestorovej štruktúry sídelného útvaru, kde sa v kompozícii uplatňujú všetky jej vlastnosti, teda: tvar prvku; textúra povrchu (napr. trávnik, olistenie drevín a pod.); farebnosť (vrátane zmien počas ročných období); proporčnosť (relatívna a absolútna); kontrastnosť (hmotová, štruktúrna, farebná).

Vegetačné úpravy v sídelných útvaroch majú mať zreteľnú funkčnú diferenciaciu so stanovením funkčných priorít a aktivít, teda preferovaných činností v tom-ktorom priestore.

Hodnotenie estetickej funkcie novej obytnej zóny v Nitre

Stanovený metodický postup je zameraný na vizuálne hodnotenie estetických vlastností a štruktúry vegetačných úprav v obytných zónach mesta Nitra.

Metóda bola zostavená z viacerých postupov (Rózová, Mikulová, 2008) a doplnená o nové hodnotenie niektorých estetických vlastností tak, aby bolo možné objektívne zhodnotiť vegetačné úpravy s estetickou a reprezentačnou funkciou v obytných zónach. Metodický postup bol overený na modelovej ploche, ktorá sa nachádza v obytnom súbore na Južnej ulici na sídlisku Čermán v Nitre.

Budovy sú trojpodlažné novostavby. Vegetačná úprava má plochu 250 m², obdĺžnikový tvar, uprostred úpravy je chodník rozvetvujúci sa ku vchodom. Samotná vegetačná úprava je riešená novovysadeným stromoradím pri chodníku a výsadbou pod oknami bytov. Tvoria ju listnaté stromy a listnaté a ihličnaté kry, doplnené málo udržiavaným trávnikom.

Analýza bola zameraná na architektonické prvky (budovy, prvky drobnej architektúry, spevnené plochy, umelecké prvky a pod.) a vegetačné prvky (stromy, kry, trávnik). Prvky, skupiny a celé porasty boli sledované z hľadiska nasledovných vizuálnych vlastností, ktoré sú potrebné na hodnotenie kompozície vegetačných úprav plniacich esteticko-reprezentačnú funkciu: estetické – textúra, farba, výška, tvar, dominantnosť, rovnováha

(Mikulová, Rózová, 2010); štruktúrne – vrstevnatosť, druhová pestrosť, zapojenosť, pokryvnosť (Rózová, 2003).

• **Analýza vizuálnych vlastností architektonických prvkov**

Na základe terénneho prieskumu na ploche pred bytovými domami v Nitre boli zistené tieto architektonické prvky: obytné budovy, chodníky, schody, odpadkové kontajnery, parkovisko s cestou. V úprave sa nevyskytuje mobiliár. Materiál, z ktorého sú prvky zhotovené, je prevažne betón, pálená hlina, omietka alebo plast. Z farieb prevláda sivá, žltá, modrá (omietka žltej farby kombinovaná s modrými pásmi). Prvky sú nízke, najvyšší a plošne aj najväčší prvok sú obytné domy (13 m). Vo vegetačnej úprave prevládajú architektonické prvky líniové, kvadratické a budovy majú trojuholníkové vikiere. Veľkosťou dominujú bytové domy. Architektonické prvky sú v symetrii.

• **Analýza vlastností vegetačného porastu**

Analýza vlastností vegetačného porastu vychádza z analýzy vlastností jeho jedincov. Porast má viac ako šesť jedincov, tvoria ho stromovité, krovité dreviny a trávnik. Kvetinové záhony sa v úprave nenachádzajú. Textúra vegetačného porastu je veľmi pestrá (vyskytujú sa všetky typy a ich kombinácie). Počas celého roka prevláda zelená farba listov, ale vyskytujú sa aj farebné kultivary, kvitnutie vo vegetačnom období je výrazné (kvety sú ružové, biele, žlté, fialové), jesenný efekt je tiež výrazný (objavuje sa červená, žltá farba). Plody drevín, nachádzajúcich sa vo vegetačnom poraste, sú farebne atraktívne (červené, oranžové, hnedé, čierne). Stromy v úprave majú výšku do 3 m, výška krov je od 0,5 do 3 m, trávnik má asi 10 cm. Tvary v poraste sú prirodzené, pôdorys úpravy je obdĺžnikovitý. Nevyskytujú sa v poraste výrazné vegetačné dominanty. Vegetačné prvky sú v rovnováhe na oboch stranách porastu. Porast je trojetážový s 19 druhmi. Zapojenosť korún drevín je pod 49 %. Na pozemku porast stromov využíva plochu pod 19 %, krov pod 39 % a trávnik nad 60 %.

Metódy hodnotenia spočívali v syntéze analyzovaných vlastností, ktoré sa rozdelili do troch skupín s bodovou váhou, ktorá vyjadruje vhodnosť vlastností pre harmonické pôsobenie v kompozícii (tab. 1 a 2): kombinácie vlastností s harmonickým pôsobením (3 body); kombinácie vlastností s čiastočne harmonickým pôsobením (2 body); kombinácie vlastností bez harmonického pôsobenia (1 bod).

Vyčlenené skupiny sa ďalej využili pri objektívnom zhodnotení stavu vegetačnej plochy (tab. 3). Funkčnosť vegetačnej plochy budeme sledovať len

Tab. 1. Bodové hodnotenie vizuálnych vlastností architektonických prvkov

Riešená plocha	Vizuálne vlastnosti architektonických prvkov						Body spolu
	textúra	farba	výška	tvár	dominantnosť	rovnováha	
Obytná zóna	3	3	3	3	1	3	16

Poznámka: 1 bod – vlastnosť bez harmonického pôsobenia; 2 body – vlastnosť s čiastočne harmonickým pôsobením; 3 body – vlastnosť s harmonickým pôsobením

Tab. 2. Bodové hodnotenie jednotlivých vizuálnych vlastností vegetačného porastu

Riešená plocha	Vizuálne vlastnosti vegetačného porastu														Body spolu				
	Jar		Leto		Jeseň		Zima		výška	tvár koruny	pôdorysný tvar porastu	dominantnosť	rovnováha	vrstevnatosť		druhovú pestrosť	kompaktnosť	podiel rastových formácií	
	textúra	farba	textúra	farba	textúra	farba	textúra	farba											
Obytná zóna	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	51

Poznámka: 1 bod – vlastnosť bez harmonického pôsobenia; 2 body – vlastnosť s čiastočne harmonickým pôsobením; 3 body – vlastnosť s harmonickým pôsobením

Tab. 3. Súčet bodových hodnôt vizuálnych vlastností architektonických prvkov a vegetačného porastu

Riešená plocha	Architektonické prvky	Vegetačný porast	Body spolu
Obytná zóna	16	51	67

Poznámka: 69 – 62 bodov – plní esteticko-reprezentačnú funkciu; 61 – 46 bodov – čiastočne plní esteticko-reprezentačnú funkciu; 45 – 23 bodov – neplní esteticko-reprezentačnú funkciu

Obr. 1. Hodnotenie proporcionality prvkov v kompozícii (Južná ulica v Nitre, 2009). Foto: Erika Mikulová

Legenda: 1 – zlatý obdĺžnik (pomer strán 1 : 1,618); 2 – vhodná výška (do 5 m) a vhodná vzdialenosť (nad 21 m); 3 – nevhodná vzdialenosť (menej ako 21 m); 4 – výška dominanty (13 m)

z esteticko-reprezentačného hľadiska a určíme ju na základe súčtu bodov sledovaných analytických vlastností: vegetačná úprava plní esteticko-reprezentačnú funkciu (69 – 62 bodov); vegetačná úprava čiastočne plní esteticko-reprezentačnú funkciu (61 – 46 bodov); vegetačná úprava neplní esteticko-reprezentačnú funkciu (45 – 23 bodov). Bodové rozmedzie nám udáva mieru tolerancie vlastností aj s nižším bodovým ohodnotením pre esteticko-reprezentačnú funkciu. Obytné zóny plnia aj iné funkcie, ktoré však v tejto práci nehodnotíme.

Hodnotila sa aj proporcionality medzi dominantou a ostatnými architektonickými a vegetačnými prvkami, ktorá vychádzala z analytických vlastností (výška, vzdialenosť) pri použití pravidla zlatého rezu (pomer strán obdĺžnika by mal byť 1 : 1,618). Obdĺžnik, ktorého strany sú v pomere zlatého rezu sa nazýva zlatý obdĺžnik a ten sme využili pri hodnotení na obr. 1.

• **Hodnotenie proporcionality prvkov v kompozícii**

Dominantou úpravy sú dva symetricky osadené bytové domy, ktoré ohraničujú reprezentačný vstupný priestor. Výška budov je 13 m, vzdialené sú od seba 15 m. Výška vegetačného porastu, ktorý dopĺňa budovy je v súčasnosti 2,5 m, ale v dospelosti budú stromy mať výšku 10 m. Z výpočtov vyplýva, že optimálna vzdialenosť medzi dominantami (bytovými domami) by mala byť min. 21 m, ale vzdialenosť budov je len 15 m, t. j. budovy si navzájom konkurujú. Vegetačné prvky a ostatné architektonické prvky by podľa výpočtov nemali svojou výškou presiahnuť 5 m, aby nekonkurovali architektonickým dominantám – bytovým domom (obr. 1).

Ďalším krokom bolo vytvorenie kritérií z kombinácií vlastností na základe princípov tvorby vegetačných úprav obytných priestorov, ktoré zabezpečia objektívne zhodnotenie kompozície konkrétnej vegetačnej úpravy (na príklade obytného súboru na Južnej ulici v Nitre).

• **Kritériá vhodnosti pre vegetačnú úpravu obytných zón**

Kritériá vhodnosti vlastností pre vegetačnú úpravu obytného súboru sa vypracovali na základe hodnotenia proporcionality prvkov v kompozícii, zistených analytických vlastností prvkov a na základe princípov tvorby reprezentačných priestorov. Zohľadnené sú špecifiká úprav vchodov bytových domov. Dolu uvedené kritériá slúžili na vyhodnotenie vzťahov medzi architektonickými a vegetačnými prvkami a na vyhodnotenie vlastností vhodných pre kompozíciu tejto konkrétnej esteticko-reprezentačnej plochy:

a) **Kombinácie vlastností s harmonickým pôsobením**

Architektonické prvky: (1) všetky materiály; (2) harmonická farebnosť – kombinácie viacerých farieb sú v harmonických farebných odtieňoch; (3) nízky prvok – vo vegetačnej úprave pred bytovými domami majú mať prvky výšku do 5 m; (4) tvar geometrický – zachovať daný architektonický štýl; (5) dominantnosť harmonická – je výrazná jednou alebo viacerými svojimi vizuálnymi vlastnosťami, je len jedna v sadovej úprave a ostatné prvky sú hierarchicky nižšie; (6) harmonická rovnováha – vlastnosti prvkov sú vyvážené inými prvkami tak, že obe strany vegetačnej úpravy majú rovnakú váhu.

Vegetačný porast: (1) všetky typy textúr; (2) harmonická farebnosť – kombinácie viacerých farieb sú v harmonických farebných odtieňoch; (3) nízky porast – vo vegetačnej úprave pred bytovými domami má mať porast výšku do 5 m; (4) tvar prirodzený a tvarová forma – bez umelých zásahov do koruny drevín a tvaru bylín v úprave so zachovanými pri-

rodzenými tvarovými vlastnosťami alebo vyšľachtené dreviny s tvarovými vlastnosťami korún; (5) pôdorysný tvar – kruh, štvorec, obdĺžnik, polygón; (6) dominantnosť harmonická – je výrazná jednou alebo viacerými svojimi vizuálnymi vlastnosťami, je len jedna v sadovej úprave a ostatné prvky sú hierarchicky nižšie; (7) dominantnosť neutrálna – je dominantna na základe jednej nevýraznej vlastnosti; (8) harmonická rovnováha – vlastnosti prvkov sú vyvážené inými prvkami tak, že obe strany vegetačnej úpravy majú rovnakú váhu; (9) vrstevnatosť neovplyvňuje; (10) druhová pestrosť neovplyvňuje; (11) vegetačné úpravy súvislé až medzernaté; (12) podiel porastených ku otvoreným plochám je 1 : 2 a viac.

b) **Kombinácie vlastností s čiastočne harmonickým pôsobením**

Architektonické prvky: (1) neutrálna farebnosť – prvky sú v neutrálnej farbe, prípadne v odtieňoch zelenej; (2) stredne vysoký prvok – od 5 m do 13 m; (3) neutrálna dominanta – je dominantna na základe jednej nevýraznej vlastnosti; (4) mierne narušená rovnováha – vo vegetačnej úprave sa nachádza prvok, ktorý naruša jej vyváženosť len jednou, menej výraznou vlastnosťou.

Vegetačný porast: (1) neutrálna farebnosť – porast je v jednotnej zelenej farbe, prípadne jej odtieňoch; (2) stredne vysoký porast – od 5 m do 13 m; (3) pôdorysný tvar – ovál, elipsa; (4) mierne narušená rovnováha – vo vegetačnej úprave sa nachádza vegetačný prvok, ktorý naruša jej vyváženosť len jednou, menej výraznou vlastnosťou.

c) **Kombinácie vlastností bez harmonického pôsobenia**

Architektonické prvky: (1) disharmonická farebnosť – viacfarebné prvky, ktoré svojou farbou výrazne narušajú priestor; (2) vysoký prvok – nad 13 m; (3) tvar organický alebo kombinovaný geometrický s organickým, čím sa naruša jednotnosť štýlu; (4) disharmonická dominanta – v úprave sú dve a viac dominant, ktoré si vzájomne konkurujú; (5) zreteľne narušená rovnováha – v úprave sú prvky, ktoré vizuálne výraznými vlastnosťami silno narušujú vyváženosť strán úpravy.

Vegetačný porast: (1) disharmonická farebnosť – viacfarebné úpravy s drevinami a bylinami, ktoré svojou farbou výrazne narušujú priestor; (2) vysoký porast – nad 13 m; (3) strihaný tvar – tvarovo neprirodzené strihané tvary; (4) pestrý tvar – aj tvarové formy drevín, aj strihané formy, aj prirodzené tvary korún drevín a bylín; (5) pôdorysný tvar – línia; (6) disharmonická dominanta – v úprave sú dve a viac dominant, ktoré si vzájomne konkurujú; (7) zreteľne

Obr. 2. Kompozično-estetické hodnotenie vegetačnej úpravy (Južná ulica v Nitre, 2009). Foto: Erika Mikulová

Legenda: 1 – prvok s harmonickým pôsobením; 2 – prvok s čiastočne harmonickým pôsobením; 3 – prvok bez harmonického pôsobenia

narušená rovnováha – v úprave sú vegetačné prvky, ktoré vizuálne výraznými vlastnosťami silno narušajú vyváženosť strán úpravy; (8) vegetačná úprava roztrúsená; (9) podiel otvorených ku porasteným plochám je 1 : 1 alebo 1 : 2 a viac.

Hodnotenie vychádza zo stanovených kritérií, ktoré sme vypracovali pre túto konkrétnu vegetačnú úpravu na základe kombinácií vlastností zaradených do kategórií (tab. 1 a 2, obr. 2).

• **Kompozično-estetické hodnotenie vegetačnej úpravy**

Architektonické prvky sú zhotovené prevažne z umelých materiálov, ale v takomto modernom prostredí sú vhodné. Prvky sú v harmonickej farebnej kombinácii (omietka žltej farby kombinovaná s modrými pásmi). Najvyšší a plošne aj najväčší prvok sú obytné domy (13 m). Porast je zaradený do kategórie nízky. Tvar architektonických prvkov je geometrický. Pôdorys vegetačnej úpravy je obdĺžnikový – pôdorysný tvar je výrazný. Vegetačné prvky v úprave majú tvar prirodzený a daný tvarovou formou. Dominantnosť architektonických prvkov je disharmonická – v úprave si budovy navzájom konkurujú. Porast nemá výrazný vegetačný prvok pôsobiaci ako dominantna, preto dominantnosť je v kategórii neutrálna, čo je vhodné, pretože vege-

tácia tak nekonkuruje dominantným bytovým budovám. Rovnováha je harmonická – budovy a vegetačný porast sú vyvážené na oboch stranách úpravy. Porast je trojetážový, medzernatý s vysokou druhovou pestrosťou a pomerom porastených ku otvoreným plochám 1 : 2 a viac.

Vizuálnym vlastnostiam architektonických prvkov a vegetačnému porastu pred bytovými domami boli pridelené body z hľadiska estetického pôsobenia kompozície úpravy (architektonické prvky – 16 bodov podľa tab. 1, vegetačný porast – 51 bodov podľa tab. 2). Súčtom všetkých bodov (tab. 3) sme zistili, že vegetačná úprava pred bytovými domami v Nitre **plní esteticko-reprezentačnú funkciu**.

Po zhodnotení kompozície vegetačnej úpravy na základe stanovených kritérií sme **navrhli opatrenia** na zlepšenie stavu vegetačnej plochy s esteticko-reprezentačnou funkciou v obytnej zóne:

– podpora a zvýraznenie prvkov s vhodnými vlastnosťami a prvkov, ktoré sa označili ako vhodné dominanty;

- doplnenie dominanty;
- zmenu v proporcionálnosti prvkov tak, aby si prvky navzájom nekonkurovali;
- zmenu vo vizuálnych vlastnostiach úpravy (farba, textúra, výška, tvar a pod.).

Vegetačná úprava sa nachádza v obytnom súbore Čermán na Južnej ulici v Nitre. Je to úprava pred novostavbami bytových domov. Plocha plní esteticko-reprezentačnú funkciu, keďže sa jedná o vstupné exteriéry moderného bývania. Bytové domy predstavujú architektonické dominanty. Ich vzdialenosť je príliš malá, vstupný priestor je z estetického hľadiska stiesnený. Tiež príliš blízke osadenie narušuje intimitu obyvateľov. Odstránenie tejto disharmónie nie je možné, ale môžeme vhodnými vegetačnými úpravami dodať priestoru reprezentatívnosť a poskytnúť aj potrebnú obytnosť ulice. Navrhujeme zjednotenie plochy. Docielime to odstránením poliehavej a vankúšovitej výsadby pri chodníku. Priestor sa tak opticky rozšíri. Ponecháme krovitú výsadbu pri fasáde domov, pod oknami bytov. Stromovú aleju tiež ponecháme, má zabezpečiť oddelenie čelných pohľadov. Výsadba pravidelných záhonov pozdĺž chodníkov ku vstupom má opticky oddeliť jednotlivé vchody.

Na riešenej ploche úplne absentujú prvky drobnej architektúry. Z hľadiska plnenia esteticko-reprezentačnej funkcie sa ich nedostatok pri hodnotení negatívne

neodrazil, ale ide o priestor v obytnej zóne, kde zvlášť chýbajú. Pri tvorbe kompozície obytných zón je potrebné prihliadať aj na ďalšie funkcie (napr. rekreačnú a pod.). Doplnením osvetlenia bude ulica bezpečnejšia a umožníme komfortné využívanie priestoru aj vo večerných hodinách. Osadením lavičiek pretvoríme ulicu na miesto živých spoločenských kontaktov (obr. 3).

Navrhované zmeny vo vlastnostiach architektonických prvkov a vegetačného porastu vytvárajú také kombinácie, ktoré majú v celkovom hodnotení podporiť harmonické pôsobenie plochy. Aplikáciou návrhu by vegetačná úprava pred bytovými domami plnila esteticko-reprezentačnú funkciu a ďalšie funkcie obytných zón.

* * *

Subjektívne hodnotenie kompozície esteticko-reprezentačnej vegetačnej úpravy môže mať rôznu úroveň. Vytvorená metodika je pokusom o objektívne zhodnotenie základných kombinácií vlastností architektonických a vegetačných prvkov. Individuálny vkus je niečo jedinečné, vlastné pre každého človeka. Cítanie a vnímanie krásna je subjektívne. Použitá metodika bola zameraná na zvýšenie objektivitu pri hodnotení základných princípov tvorby vegetačných úprav s esteticko-reprezentačnou funkciou. Metodika je postavená všeobecne na hodnotenie vegetačných plôch s rôznou funkciou, odlišnosti sú iba v stanovení kritérií potrebných na hodnotenie a návrh danej kompozície. Je to podklad na definovanie základných princípov kompozície vegetačnej plochy. Je ilustrovaná na konkrétnom príklade úpravy obytnej zóny v meste Nitra. Esteticko-reprezentačná funkcia je veľmi významná v obytných zónach vo vstupných priestoroch domov, preto sme riešili túto funkciu. Avšak esteticko-reprezentačná funkcia je pre obytné súbory nepostačujúca a pri ich tvorbe je potrebné počítať aj s ďalšími funkciami. Je potrebné komplexné hodnotenie priestorov a ich následné dotvorenie aj pre plnenie ostatných funkcií, tak ako ponúkame v návrhu.

Táto práca bola vypracovaná za podpory FCVV (Fondu na podporu Centier výskumu a vývoja) a ASFEU OPVaV EÚ Environmentálne aspekty urbanizovaného prostredia ITMS 26220220110.

Obr. 3. Návrh opatrení na zlepšenie stavu vegetačnej plochy s esteticko-reprezentačnou funkciou v obytnej zóne (Južná ulica v Nitre, 2009). Foto: Erika Mikulová

Legenda: 1 – pôvodný strom; 2 – navrhovaná nízka úprava z trvaliek (v harmonických farebných kombináciách); 3 – ucelená trávnatá plocha; 4 – navrhované drevené lavičky; 5 – navrhované osvetlenie; 6 – pôvodný chodník

Literatúra

- Finka, M.: Architektonická kompozícia – architektonická kompozícia a estetika. Bratislava : Fakulta architektúry STU, 1994, 162 s.
- Mikulová, E., Rózová, Z.: Compositional – Aesthetic Evaluation of the Vegetation in Relation to Buildings. Ekológia (Bratislava), 2010, 29, 3, p. 269 – 280.
- Rózová, Z.: Funkčné zmeny štruktúry pozemkov a vegetácie vo vidieckych sídlach. Nitra : Fakulta prírodných vied UKF v Nitre, 2003, 75 s.
- Rózová, Z., Mikulová, E.: Kompozično-estetické vlastnosti vegetačných úprav. Životné prostredie, 2008, 17, 5, s. 256 – 260.
- Rózová, Z. a kol.: Vizuálna kvalita krajiny. Nitra : Fakulta prírodných vied UKF v Nitre, 2010, 109 s.

Prof. Ing. Zdenka Rózová, CSc., zrozova@ukf.sk
 Ing. Erika Mikulová, emikulova@ukf.sk
 Katedra ekológie a environmentalistiky Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra